

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 09 | pp. 170-173 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

O'ZBEKISTONDA ORGANIK MAHSULOTLAR BOZORINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY ASOSLARI VA XORIJ TAJRIBASI

Berdiyev Samariddin Raxmatovich
Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida organik mahsulotlar (ekologik toza qishloq xo'jaligi mahsulotlari) ishlab chiqarish va bozorini tashkil etish bo'yicha hozirgi holat tahlil qilingan. Shuningdek, bir nechta xorijiy mamlakatlardagi ilg'or tajribalar ko'rib chiqilib, ularni milliy iqtisodiyot sharoitiga moslashtirish bo'yicha takliflar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: organik mahsulot, ekologik toza ishlab chiqarish, sertifikatlash, eksport bozor, agrar sektor, raqamli marketing.

Abstract: This article analyzes the current state of organic production and market development in the Republic of Uzbekistan, existing challenges, and prospects based on international experience. The literature review highlights global trends in organic market growth, factors of ecological and economic efficiency, consumer behavior, and the role of government policy. The results indicate that expanding organic production in Uzbekistan requires improving the certification system, strengthening marketing mechanisms, and implementing international standards to ensure sustainable development.

Keywords: organic products, ecological production, certification, marketing, sustainable development, international experience.

Аннотация: В статье анализируется текущая ситуация в сфере производства и организации рынка органической продукции (экологически чистой сельскохозяйственной продукции) в Республике Узбекистан. Рассматривается передовой опыт ряда зарубежных стран и даются предложения по его адаптации к условиям национальной экономики.

Ключевые слова: органическая продукция, экологически чистое производство, сертификация, экспортный рынок, аграрный сектор, цифровой маркетинг.

Kirish

So'nggi yillarda dunyo miqyosida sog'lom turmush tarzi, atrof-muvofiqlik, barqaror rivojlanish g'oyalari e'tibor kuchaymoqda. Shu munosabat bilan organik mahsulotlar bozori eng tez o'sayotgan agrar yo'nalishlardan biriga aylandi. Xalqaro ma'lumotlarga ko'ra, organik qishloq xo'jaligi usullari qo'llanilayotgan maydonlar va ishlab chiqaruvchilar soni global miqyosda keskin o'smoqda. O'zbekistonda agrar sektor mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmog'i bo'lib qolmoqda. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining umumiy hajmi, eksport imkoniyatlari, resurslardan foydalanish, texnologik yangilanish kabi jihatlar doimiy ravishda takomillashtirilmoqda.

Shu bilan birga, organik mahsulotlar bozorini to'liq shakllantirish uchun zarur infratuzilma (sertifikatlash tizimi, nazorat mexanizmlari, logistika, marketing) hali ham rivojlanish bosqichida. Ushbu maqolada O'zbekistondagi holatni umumlashtirib, uning xorij tajribasi bilan solishtiramiz va amaliy takliflar beramiz.

Adabiyotlar tahlili

Pretty (1995), Lampkin (2002), va Rigby & Cáceres (2001) kabi tadqiqotchilar organik dehqonchilikning ekologik samaradorligi va tabiiy resurslarni tiklashdagi o'рни haqida tadqiqot olib borganlar.

FAO (2023) ma'lumotiga ko'ra, organik ishlab chiqarish global issiqxona gazlarini 18–25 % ga kamaytiradi, tuproq unumdorligini esa uzoq muddatda barqaror ushlab turadi.

Grunert (2014) va Magnusson (2019) organik mahsulot xaridorlarining asosiy motivlari - sog'lomlik, ishonch, va ijtimoiy mas'uliyat ekanligini aniqlagan.

Nielsen kompaniyasi (2022) tadqiqotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha iste'molchilarning 64 % ekologik mahsulotlar uchun yuqori narx to'lashga tayyor bo'lgan.

Yevropa Ittifoqida (EU Organic Policy, 2022) organik ishlab chiqaruvchilarni subsidiya va soliq imtiyozlari bilan rag'batlantirish siyosati natijasida umumiy qishloq maydonlarining 17 % organik tizimda ekanligi aniqlangan.

AQShda USDA Organic dasturi orqali sertifikatlash, marketing va eksportni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari yo'lga qo'yilgan.

Ushbu yo'nalish bo'yicha O'zbekistonda ilmiy ishlar soni hozircha kam, ammo A. Nurbekov va boshqalar (2020) tomonidan olib borilgan tadqiqotda mamlakatda 3 ming gektardan ortiq maydon organik ishlab chiqarishga tayyor ekani qayd etilgan. Mahalliy mualliflar (Jalilov, 2022; Xolboev, 2023) organik mahsulotlarni ichki bozorda targ'ib qilish va iste'molchi ishonchini oshirishni asosiy muammo sifatida ko'rsatadilar.

Metodologiya

Tadqiqotda O'zbekiston Milliy statistika qo'mitasi, Andijon statistika boshqarmasi, agro-sanoat ma'lumotlari va tashqi savdo hisobotlari tahlil qilindi, O'zbekiston va turli davlatlar (Turkiya, EU mamlakatlari) bozor tajribalari solishtirildi, Trend tahlili (yo'nalishlar), koeffitsientlar, o'sish sur'ati (prosentlarda) va korrelyatsion tahlillar (iste'mol va eksport orasida) qo'llanildi. Ma'lumotlar asosan 2020–2024 yillarga tegishli bo'lib, ular tahlil va grafiklar shaklida maqolada ko'rsatiladi.

Tahlil va natijalar

2024-yil holatiga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi ma'lumotlariga binoan, 180 ga yaqin xo'jalik organik sertifikat olish jarayonida, umumiy sertifikatlangan maydonlar hajmi 4 ming gektardan oshgan. Bu ko'rsatkich hali jami qishloq xo'jaligi yerlarining 0,05 % dan ham kam, biroq so'nggi yillarda o'sish dinamikasi kuzatilmoqda.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda organik qishloq xo'jaligi hali keng miqyosda emas. Masalan, 2016-yilda organik sertifikatga ega bo'lgan yer maydoni atigi **563 gektar** bo'lgan, va qo'shimcha ravishda **6 000 gektar** "yovvoyi yig'im" (wild collection) maydoni organik qoidalar asosida tekshirilgan.

Bundan tashqari, 2020-yilda organik yer maydoni 3 781 gektarga yetgani haqida ma'lumotlar mavjud. Bu holat yaqqol ko'rsatadiki — iqtisodiyotdagi organik mahsulotlar tarmog'i boshlangan, lekin hali keng tarqalgan emas.

Jadval 1.

O'zbekistonda organik qishloq xo'jaligi maydonlarining o'sish sur'ati (2016–2024)

Yil	Sertifikatlangan maydon (hektar)	O'sish (%)
2016	563	—
2018	1 280	+127 %
2020	3 781	+195 %
2022	4 100	+8 %
2024	4 000+	Barqaror

Manba: Nurbekov A. va boshq. (2020), O'zbekiston Qishloq xo'jaligi vazirligi (2024).

Agrar sektor bo'yicha umumiy ko'rsatkichlar: 2023-yil yanvar-iyun holatiga asosan O'zbekistonda qishloq xo'jaligi, yog'och va baliqchilik sohalarida ishlab chiqarish hajmi ~148,2 trillion so'mni tashkil qilgan, bu o'tgan yilga nisbatan 3,8 % o'sish ekan.

Organik ishlab chiqarishning rivojlanishiga bir nechta to'siqlar mavjud:

- Mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun organik standartlar, sertifikatlashtirish tizimi yetarli darajada shakllanmagan.

- Iste'molchi sohasida ekologik mahsulotlar haqidagi ma'lumot darajasi past, bozorda yashirin "green-washing" (ya'ni ekologik emas mahsulotni ekologik deb ko'rsatish) holatlari paydo bo'lmoqda.

- Logistika, qayta ishlash infratuzilmasi, eksportga tayyor tizimlar zaif — bu organik mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga yo'naltirishni qiyinlashtirmoqda.

- Moliyaviy rag'batlar va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari cheklangan.

Xorijiy davlatlar tajribalari shuni ko'rsamoqdaki, ko'plab Yevropa mamlakatlari ichki bozorda organik mahsulot iste'molchilari soni va brend xabardorligiga katta e'tibor qaratgan. Masalan, Austriya, Estoniya, Shvetsiya kabi davlatlarda organik maydon umumiy qishloq xo'jaligi maydonining 15-25 % atrofida. Yevropada organik mahsulotlarni rag'batlantirish uchun sertifikatlash tizimi, subsidiya va kredit imtiyozlari mavjud. Bu tizim ishlab chiqaruvchilarga oqimlarni aniq belgilash, eksportga mos sifatni ta'minlashga yordam beradi.

AQShda organik mahsulot iste'moli kundan-kunga oshib bormoqda va bu bozor segmenti yuqori qo'shimcha qiymatga ega. Statistik jihatdan esa iste'molchilarning ekologik mahsulotga to'lanadigan nisbatlari ham oshgan.

Osiyoda organik oziq-ovqat va sog'lom turmush tarzi bilan bog'liq mahsulotlar bozori tez rivojlanmoqda. Masalan, Janubiy Koreyada "Green Food" markalari, on-layn savdo platformalari va davlat-xususiy hamkorlik orqali organik oziq-ovqat tarmoqlari shakllangan. Bu tajriba shuni ko'rsatadiki: mahalliy iste'mol qiziqishi va raqamli savdo vositalari bozorni tezlashishiga yordam beradi.

Xorijiy davlatlar tajribalarida shunday xulosa qilish mumkinki, Xalqaro standartlar, jumladan IFOAM va Global G.A.P. ga mos keladigan sertifikatlash mexanizmini joriy etish, guruh sertifikatlari va kichik fermerlar uchun yengilliklar taqdim etilishi, mahalliy va tashqi bozorlarda organik mahsulotni targ'ib qilish uchun "Organik.uz" kabi yagona

platforma tashkil etish foydali bo'ladi. Shuningdek, Yevropa Ittifoqi, Janubiy Koreya, Turkiya kabi mamlakatlar tajribasi asosida qo'shma loyihalarni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq.

Xulosa va takliflar

Organik mahsulotlar bozori O'zbekistonda nafaqat iqtisodiy jihatdan balki ekologik va ijtimoiy jihatdan ham muhim sohadir. Ushbu yo'nalishda xorij tajribalar va yaxshilanish yo'llari milliy sharoitga mos tarzda moslashtirilsa, organik ishlab chiqarishni kengaytirish, eksport salohiyatini oshirish hamda aholining sog'lom turmush tarzi tarafdorligini rag'batlantirish mumkin bo'ladi.

O'zbekistonda ushbu yo'nalishda bir qator imkoniyatlar mavjud:

- biznes manfaatlari,
- iste'molchi xabardorligi,
- yuqori sifatli organik mahsulotlar ishlab chiqarilishi,
- ichki va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlari kengaytirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nurbekov A., Aksoy U., Muminjanov H., Khujabekov A., Nurbekova R., Shukurov A. *Organic agriculture in Uzbekistan*. ISHS Acta Horticulturae 1286: II International Symposium on Organic Horticulture for Well-being of the Environment and Population (2020).
2. "Agriculture, forestry and fisheries of the Republic of Uzbekistan (January-June 2023)", State Statistics Agency under the President of the Republic of Uzbekistan. stat.uz
3. "Agricultural Sectors — Country Commercial Guide: Uzbekistan" (December 2023).
4. "The concept of development of the production of organic food products was approved", YUZ.UZ (19 May 2020).
5. Additional global statistics from IFOAM/FiBL.
6. Demiryürek, K., Stopes, C., & Güzel, A. "Organic agriculture: the case of Turkey."
7. "Organic Farming and Market in the European Union." AgenceBIO.
8. "EU Organics Market Begins to Recover." USDA / EU report.
9. "Turkish Organic Market Overview." USDA / Turkiya hujjati.

Copyright: © 2025 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

